

L'educació és política

Jaume Carbonell Sebarroja

Barcelona: Octaedro, 2018

Josep M. Puig Rovira

Catedràtic de teoria de l'educació a la Facultat de Pedagogia de la Universitat de Barcelona

A/e: joseppuig@ub.edu

Al final de la primera part del llibre, a la pàgina noranta-tres, l'autor descriu amb claredat l'horitzó del seu pensament, el que denigra i el que defensa. Ens diu: «Les pedagogies crítiques, lluny de l'adoctrinament i dels dogmatismes de les veritats absolutes, s'oposen radicalment al relat del sistema capitalista en les seves versions autoritàries, neoconservadores i, més recentment, neoliberals, que modelen els mecanismes i els valors dominants del sistema educatiu: individualisme, competitivitat, mercantilització, control ideològic i burocràtic, privatització, raó tècnica instrumental, hegemonia de l'economia, utilitarisme, avaluacions estandarditzades, etc. Però també s'oposen als relats del determinisme econòmic de l'ortodòxia marxista de la reproducció i del pensament socialista, que va derivar en el comunisme d'Estat».

Després d'aquesta síntesi, i retrocedint ara a l'inici de l'obra, a la pàgina vint-i-u, Carbonell adopta el llenguatge de la crítica per imaginar «[...] l'educació de manera global i sistèmica; per enriquir la mirada crítica; per aprofundir la democràcia participativa; per posar els béns comuns al servei de tothom; per aconseguir nous drets socials; per construir una xarxa potent de vincles de col·laboració entre tots els agents socials, i per avançar vers l'escola pública comunitària. Mirant el futur amb esperança, amb un ull posat a la realitat i l'altre a la utopia».

El llibre no pot desenvolupar tot el que hi ha explícit i implícit en aquesta declaració de principis, tot i que està ple de referències a molts d'aquests punts. Se centra en un dels

aspectes que han adquirit més urgència en els darrers temps: la reivindicació que l'educació és política, que no és admissible una escola silenciada, que a l'escola ha d'entrar el que passa fora, que no es pot educar amb els ulls tancats, que els educadors i educadores no han de tenir por a debatre temes controvertits, que s'ha de poder parlar de tot sense adoctrinar, que aquest és l'únic camí per construir una societat democràtica on sigui possible gestionar la pluralitat de punts de vista i entendre la diferència com una riquesa. Però justament això és el que cada dia costa més.

Darrerament veiem una vegada i una altra com s'intenta revertir el mateix principi fundacional de la Il·lustració: la intenció ben poc amagada és retornar la ciutadania a una situació de «minoria d'edat», una situació en la qual, primer, s'impedeix raonar sobre el present i, després, es perd el costum i el plaer de fer-ho. El món que volem — el de les societats democràtiques— requereix «servir-se del propi enteniment» per pensar i per parlar sobre tot el que ens afecta. Si no podem pensar per nosaltres mateixos, quedem en mans d'algun poder que ens pren la ciutadania, ens roba l'autonomia i ens imposa el seu punt de vista. El triomf del «no penseu» és la mort de la llibertat. Si aquestes idees s'obren camí, s'ha acabat la democràcia, s'ha acabat la ciutadania, s'ha acabat l'educació crítica i s'ha acabat l'educació moral. Serà un món de súbdits, encara que tècnicament seguin espavilats i puguin gaudir d'enormes possibilitats de consumir i malbaratar recursos.

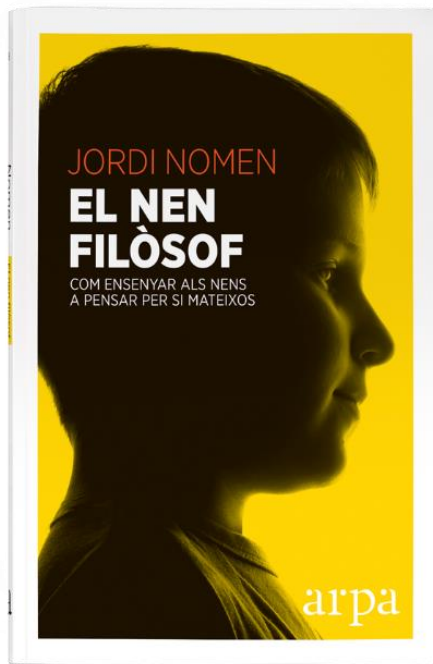
Contra tot això reacciona Jaume Carbonell i ens ofereix un llibre ben oportú. L'obra parteix d'un principi bàsic: a l'escola, ni neutralitat ni adoctrinament; a l'escola, ensenyar a pensar lliurement. L'educació no és neutral, no ho pot ser, i això per molts motius, però pel damunt de tot no ho és perquè no pot abandonar els temes que afecten la ciutadania. A l'escola s'ha de conversar sobre tot allò que no tenim clar, sobre tot allò que ens separa i sobre tot allò que volem compartir. Aquí no es pot ser neutral: s'ha de dialogar. Però parlar no significa de cap manera adoctrinar, parlar no significa imposar les opinions dels adults, ni fer-ne apologia. L'educació democràtica no adoctrina, no imposa una manera de pensar, sinó que entrena a pensar i a reflexionar. No dicta *què pensar*, sinó que ensenya *com pensar*. Una tesi bàsica de l'educació democràtica.

Una segona tesi que està per tot el llibre, i que completa el mapa educatiu de l'autor, és la defensa d'un seguit de conviccions àmpliament compartides que l'educació no pot oblidar. Ens referim als drets humans i dels infants, a la convivència, la llibertat, el bé comú o la participació, per esmentar alguns dels continguts que defineixen aquest horitzó de valor. Hi ha continguts de valor que ens protegeixen de l'odi, la violència, el racisme o l'autoritarisme i que s'han de defensar perquè formen part del patrimoni ètic de la humanitat. Són el que alguns han qualificat de mínim ètic compartit que l'escola ha d'ensenyar a apreciar. Hi ha diferents maneres de fer-ho en funció de l'edat, de la situació social i cultural, de les conviccions prèvies i d'altres particularitats, però cap d'aquests condicionaments pot ser motiu per oblidar aquesta base moral comuna. L'educació democràtica no pot deixar de banda els valors que han bastit la democràcia.

Una tercera línia de força de l'obra es refereix a la manera d'aprendre pròpia dels ciutadans d'una societat democràtica. En aquest sentit, la font de l'educació ha de ser la pròpia experiència: el saber parteix del que s'ha viscut i ha de servir per entendre millor la vida i per optimitzar-la. Aquest desig suposa primer de tot obrir els ulls, aprendre a veure el que està amagat i el que ens volen amagar, aprendre a veure el que passa desapercebut, el que queda enfosquit pel costum o els prejudicis. Mirar és l'inici d'un procés que no podrà estalviar-se la recerca d'informació, la millora de la comprensió dels fets, la seva valoració i, finalment, la imaginació de què haurien d'arribar a ser les coses. Una recerca de la veritat i de la justícia que s'ha de recolzar en la deliberació conjunta sustentada en la raó i les emocions. L'autor ha dibuixat un mètode per aprendre de la vida en una societat que sortosament ja no compta amb veritats absolutes.

El final de la primera part del llibre i tota la segona no són gens fàcils de sintetitzar a causa de la multiplicitat de temes que es tracten i la riquesa de la informació i dels arguments que s'aporten, però en tots els casos es fa un exercici de reflexió aplicada, de reflexió educativa aplicada a esdeveniments singulars que no poden quedar al marge de l'escola. Després de fer una diagnosi de la realitat, definir un principi de procediment, defensar uns valors democràtics mínims i esbossar un mètode per aprendre de l'experiència, ara aplica aquest bagatge a múltiples situacions, problemes

i fets. Comença recordant com els llunyans temes transversals ja anaven en aquesta direcció, i segueix considerant temes com els mitjans de comunicació i les humanitats. Més endavant, mira amb detall la intervenció educativa que van desencadenar fets com el desastre del *Prestige*, les guerres d'ahir i d'avui, el referèndum de l'1 d'octubre a Catalunya i els atemptats de Barcelona i Cambrils del 2017. Quatre esdeveniments que li permeten fer una anàlisi de com podria procedir una acció educativa democràtica, crítica i gens adoctrinadora. Una classe magistral. I per tot plegat, un llibre oportú, sòlid i esperançat.

El nen filòsof

Jordi Nomen Recio
Barcelona, Arpa Editores, 2017

Joaquim Palau

Editor i cofundador d'Arpa Editores
A/e: hola@arpaeditores.com

Els editors acostumem a dir que, quan es tracta de llibres, el camí de l'èxit (i amb aquesta expressió assenyalo més cap als lectors que cap a la crítica) és insondable i misteriós, i que el llibre menys pensat pot ser que funcioni magníficament i el més pensat de tots quedar-se en poca cosa, i ambdues coses deixar-nos amb un pam de nas.

La veritat és que es tracta d'un lloc comú, però no és menys cert que amaga una mena de frustració o sensació d'impotència professional. Passa que són necessàriament pocs els llibres que poden sobresortir d'entre la munió de novetats, i en canvi són molts més els que mereixerien excel·lir... Quan passa que el «nostre llibre», el que volíem veure sobresortir, sobresurt, la feina d'editor s'assembla molt a la millor i més feliç feina del món. I això és precisament el que ha passat amb la publicació d'*El nen filòsof*, de Jordi Nomen, primer en la seva edició en català el 2017 i ara, el 2018, en l'edició en llengua espanyola.

Nomen, segueix la sendera que va obrir a la dècada dels vuitanta l'educador i filòsof nord-americà Matthew Lipman, la que els nens tenen una capacitat d'astorament natural i extraordinària i una curiositat pràcticament il·limitada, dues qualitats que els converteixen en petits filòsofs. A penes en dues-centes pàgines, *El nen filòsof* s'ha convertit en una eina clau per a pares i mestres per a potenciar en els nens i nenes una Intel·ligència filosòfica que els permeti pensar de manera autònoma i crítica, i desenvolupar-se a la fi com a ciutadans actius i compromesos.

«La proposta d'aquest llibre, la seva tesi fonamental», explica l'autor, «consisteix a posar a disposició de pares i educadors algunes de les grans preguntes de la història que la filosofia occidental ens ha llegat, perquè siguin el llevataps de la botella on es troba l'admiració infantil. Així, els nens i nenes podrien descobrir la seva condició filosòfica i posar-la al servei d'un desenvolupament personal i social que els converteixi en ciutadans actius i compromesos, en persones capaces de viure en societat amb el model de vida que lliurement escullin.»

El llibre està organitzat en dues parts: la primera ens convida a considerar els beneficis que l'educació filosòfica pot significar per al desenvolupament intel·lectual, personal i social dels nens i nenes. La segona planteja dotze grans preguntes, llegat de dotze pensadors de la tradició occidental (poca broma: Plató, Aristòtil, Epicur, Sèneca, Spinoza, Montaigne, Rousseau, Kant, Nietzsche, Wittgenstein, Arendt i Fromm) i proposa exercicis pràctics per tal que les famílies i els educadors puguin abordar-les amb els nens i nenes des de la crítica, el diàleg, el joc i la creativitat. L'eficàcia de les propostes està garantida.

Si la part teòrica o, més ben dit, expositiva de principis i raons, constitueix una més que oportuna i ben enfocada proposta educativa (donada la feridora actualitat, quan els plans d'estudis de tall liberal o conservador miren de suprimir l'assignatura de filosofia dels plans curriculars del batxillerat), la part pràctica es revela, a parer meu, com l'autèntica causa eficient de l'èxit de lectors que el llibre de Jordi Nomen està aconseguint, a Catalunya, a tot Espanya i des de fa uns mesos també en alguns països de Llatinoamèrica. La seva dilatada experiència de professor i educador a l'escola Sadako de Barcelona (un col·legi molt avançat i reconegut per les seves pràctiques pedagògiques), li ha permès reunir un conjunt solvent, contrastat i molt atractiu de jocs i pràctiques filosòfiques per a nenes i nens de vuit a dotze anys (preferentment).